

Kant versus Dewinter

De Standaard, 22/11/2004

MEI 2004, een klas uit het zesde jaar secundair onderwijs voert een klasgesprek over de nakende verkiezingen. Een leerling roept geërgerd uit dat het toch evident is dat je voor het Vlaams Blok stemt. Op de vraag waarom, komt het volgende argument: „omdat al die Turken en Marokkanen hier niets te zoeken hebben". Einde discussie.

November 2004, Belgische rechters veroordelen het Vlaams Blok als racistische partij. Nauwelijks uit de rechtszaal laat Filip Dewinter zich ontvallen „wie als moslimvrouw een hoofddoek draagt, tekent een terugkeercontract." En waarom? „Aanpassen of terugkeren." Dat is het standpunt van het Vlaams Blok. Geen discussie mogelijk.

Durf na te denken

Nog meer dan de inhoud van deze meningen stuit het schrijnend gebrek aan goede redenen ervoor tegen de borst. Het Vlaams Netwerk voor Eigentijds Filosofieonderwijs (Vefo) is ervan overtuigd dat filosofisch onderricht daar iets aan kan veranderen. Filosofie op school zou niet enkel onze kinderen en jongeren ten goede komen, maar ook onze democratie. Vefo staat niet alleen met die overtuiging. De crisis van het multiculturele maatschappijmodel leidt overal in Europa tot een verscherpte aandacht voor open dialoog en argumentatie - twee peilers van het filosofisch gesprek.

Een paar dagen geleden (op 18 november) organiseerde Unesco voor de derde opeenvolgende keer de internationale Dag van de Filosofie. De studiedag in Parijs die daarmee gepaard ging, stond volledig in het teken van de interculturele en interreligieuze dialoog. Het idee dat filosofie kan bijdragen tot een wereld zonder oorlog, haat, fanatisme of obscurantisme ligt verankerd in de preambules van de Unesco: „ Les guerres prenant naissance dans l'esprit des hommes, c'est dans l'esprit des hommes que doivent être élevées les défenses de la paix. "

Op de Dag van de Filosofie herdacht Unesco dit jaar in het bijzonder Immanuel Kant, de filosoof die precies 200 jaar geleden stierf. Als auteur van Zum ewigen Frieden kan Kant beschouwd worden als een geestelijke voorvader van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens. Het mensenrecht waar de laatste tijd het meeste om te doen is, is zonder twijfel dat op vrije meningsuiting. Ook daarover heeft Kant ons iets te leren. De bekende openingszin van zijn Beantwortung der Frage: was ist Aufklärung? luidt als volgt: „Verlichting is het uittreden van de mens uit de onmondigheid die hij aan zichzelf te wijten heeft."

Onmondig kunnen de meeste mensen vandaag de dag niet meer genoemd worden. Het recht op vrije meningsuiting is een heilig goed en wordt te pas en te onpas ingeroepen. Nochtans beantwoordt onze maatschappij allesbehalve aan het verlichtingsideaal. Kant vervolgt immers zijn definitie van Verlichting: „Onmondigheid is het onvermogen zich van zijn verstand te bedienen zonder de leiding van een ander." Wat verder klinkt het ondubbelzinnig: „ Sapere aude ". Durf na te denken. En net met dat nadenken neemt men het in onze maatschappij niet altijd zo nauw.

Het verschil tussen durf en kunde

Of Kant correct was in zijn observatie dat onmondigheid te wijten is aan een gebrek aan durf, valt te betwijfelen. Vandaag lijkt het vaker een gebrek aan kunde. De kunde tot het beargumenteren van een standpunt is nochtans onmisbaar geworden in het heersende, pluralistische klimaat. Om te vermijden dat het recht op vrije meningsuiting een vrijgeleide wordt voor het rondspuien van nietszeggende slogans of het uitspuwen van opgekropte irritaties, zou men het recht op een eigen mening moeten verbinden met de plicht tot het rechtvaardigen van die eigen mening. Het daartoe benodigde vermogen tot argumenteren kan en moet aan jongeren aangeleerd worden op de schoolbanken. Een vak filosofie zou bij uitstek aan deze nood tegemoetkomen.

Filosofie is van oudsher de discipline waar meningen over allerlei soorten onderwerpen verdedigd, op hun waarheid getoetst en indien nodig verworpen worden. Essentieel aan filosofisch denken en spreken is het genuanceerd verwoorden van intuïties, het kritisch bevragen ervan, het opbouwen van een argumentatie, het aandachtig luisteren naar anderen. Allemaal vaardigheden waarop een democratisch, pluralistisch maatschappijmodel gestoeld is. Vefo blijft daarom ijveren voor de invoering van eigentijds filosofieonderwijs in de Vlaamse scholen. Met de invoering van de vrije ruimte in het katholieke net, de resolutie van het Vlaams Parlement „betreffende het aanbieden van degelijk filosofieonderwijs voor iedereen", het opstarten van het steunpunt Filoket en ten slotte de recente installatie van de Begeleidingscommissie voor eigentijds filosofieonderwijs (BC-Vefo) evolueert het beleid in de goede richting. Maar er is nog een lange weg te gaan.

Herman Lodewyckx, Goedele De Swaef, Eva Rousselle, Wim van Rooy, Richard Anthone, Sindy De Keyser, Marc Campine, Kristof Van Rossem, Geert Cornelis, Jan De Craemer, Diederik Vandendriessche, Magda Borms, Katrien Schaubroeck, Aagje Ieven en Willy Poppelmonde

(De auteurs schreven deze bijdrage namens het Vlaams Netwerk voor Eigentijds Filosofieonderwijs.)